

ORTAOKUL GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE
“KAVRAMSAL TİPOGRAFI ÇALIŞMALARI” KONUSUNUN
ÖĞRENCİ KAZANIMI OLARAK İNCELENMESİ*Examination of 'Conceptual Typography Studies' in Secondary
School Visual Arts Course As Student Achievement*Oral EROL¹, Büşra İNCİRKUŞ²

ÖZET

Bireylerin görsel zekaya sahip olma becerisinin gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Görsel zeka bireylerde doğuştan var olduğu gibi daha sonradan da geliştirilebilir. Örgün eğitimde görsel zeka, görsel sanatlar dersiyle geliştirilen kılavuzlanmış bir disiplindir. Bu disiplin okul öncesi seviyesinden başlayıp, ortaokulla devam etmekte, liseyle şekillenmekte ve lisans eğitimiyle tamamlanmaktadır. Türk Eğitim Sisteminde branş öğretmenlerince verilen sanat eğitimi bireylerde sanat ve tasarım becerileri oluşturmakta, farkındalık yaratmakta ve onların sanatsal yönlerini şekillendirmede rol oynamaktadır. Bu çalışmada 'Tipografi' dersinin ortaokul düzeyinde de verilmesi halinde bu eğitimin sonraki öğrenmeleri destekleyici bir kazanım olduğu tezi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada bir tipografi türü olan 'Kavramsal Tipografi' uygulama konusu olarak belirlenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin örneklem olarak belirlendiği bu çalışmada öğrencilerin verilen bir kavramı tipografik öğelerle ifade etmeleri sağlanmıştır. Uygulamadaki amaç öğrencilere; bir somut kavramın yalnızca yazınsal metinle sınırlandırılmayacağı, bunun aynı zamanda görsel imgelerle de ifade edebilenin mümkün olduğu kazanımını sağlamaktır. Uygulamada öğrencilerin verilen kavramları bireysel olarak yorumlayabildikleri ve görsel imgelerle ifade edebildikleri görülmüştür. Öğrencilerin, verilen kavramları görsel imgeler desteğiyle ifade edebilmelerine olanak tanınmış, imgeleme yetenekleri artırılmış ve özgün biçimde kavramsal tipografi oluşturmaları sağlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmada ortaokullarda haftalık 1 ders saati olarak okutulan görsel sanatlar dersinin uygulamada bir sınırlılık olduğu fark edilmiş ve bu dersin haftada en az 3 ders saati olarak uygulanmasının verilen eğitimle kalıcı öğrenmeler sağlayacağı fark edilmiştir.

ABSTRACT

It is an undeniable fact that individuals need the ability to have visual intelligence. Visual intelligence is inherent in individuals and can also be developed later. In formal education, visual intelligence is a guided discipline developed through visual arts coursework. This discipline starts from the pre-school level, continues with secondary school, is shaped by high school and is completed with undergraduate education. Art education given by branch teachers in the Turkish Education System creates art and design skills in individuals, raises awareness and plays a role in shaping their artistic aspects. In this study, it was tried to reveal the thesis that if the 'Typography' course is given at the secondary school level, this education is an outcome that supports subsequent learning. In the study, 'Conceptual Typography', a type of typography, was determined as the application subject. In this study, in which secondary school students were determined as a sample, the students were enabled to express a given concept with typographic elements. The aim of the application is to give students; The aim is to ensure that a concrete concept cannot be limited only to literary text, but that it is also possible to express it with visual images. In practice, it has been observed that students can individually interpret the given concepts and express them with visual images. By enabling students to express the given concepts with the support of visual images, their imagination skills were increased and they were enabled to design original conceptual typography. In addition, in this study, it was noticed that the visual arts course, which is taught as 1 lesson hour per week in secondary schools, is a limitation in practice, and it was realized that teaching this course at least 3 lesson hours per week will provide permanent learning.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal tipografi, sanat eğitimi, meb.**Keywords:** Conceptual typography, art education, meb.

1. ORCID: 0000-0003-1810-3422

1. Süleyman Demirel Üniversitesi, oerol@outlook.com.tr

2. ORCID: 0000-0002-5399-2731

2. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, busraincirkus@sdu.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 29 Kasım 2023

Makale Kabul Tarihi: 5 Ağustos 2024

Erol, O., & İncirkuş, B., (2024). ORTAOKUL GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE “KAVRAMSAL TİPOGRAFI ÇALIŞMALARI” KONUSUNUN ÖĞRENCİ KAZANIMI OLARAK İNCELENMESİ. *Akademik Sanat* (22), 64-80

EXTENDED ABSTRACT

Visual Arts course develops students' meaningful vision skills and gives them an aesthetic perspective. In addition, art education is given in this course and it allows them to make works. In official secondary schools affiliated with the Ministry of Education in Turkey, the duration of the Visual Arts course, which is taught as a total of 1 lesson per week, is 40 minutes. In this study, where the visual arts course was examined with a descriptive method, the subject of 'Conceptual Typography Applications' was accepted as an outcome and secondary school students were selected as a sample.

Visual Arts course is an educational element that enables individuals to interpret their feelings, thoughts or ideas with aesthetic concerns, to create a work and to criticize this work. In this study, 'Conceptual Typography Applications' was tried to be provided to the students who are the subjects of Visual Arts education, and the outcomes of the acquisition were examined with a descriptive method. In the findings obtained; It has been determined that the subject 'Conceptual Typography Applications' taught in the Visual Arts course is suitable for the characteristics of students at the secondary school level. It was observed that students were able to interpret the 'letter, number, symbol' trio with artistic organization principles. In addition, it was realized that Conceptual Typography is a course suitable for secondary school level and that this course should be taught by branch teachers who are pedagogical experts, that is, by teachers of the Visual Arts course. It is thought that it would be beneficial for students who are introduced to letters, numbers and symbols at primary school age to receive Typography Education from this age onwards. Because the reading and writing skills that individuals learn in primary school are shaped by letters, numbers and symbols.

Thanks to Conceptual Typography training, it becomes easier for individuals to analyze the anatomy of letters and numbers, and their skills in writing and drawing the concepts they learn will be strengthened. In addition, individuals will gain the ability to express any concept with letters, numbers or symbols without the need to explain it. It has been noticed that this skill contributes positively to students' cognitive, emotional and psychomotor skills. But; In the Turkish Education System, the visual arts course is taught for an average of 1 lesson hour per week, that is, 40 minutes. Since this determined period was insufficient to achieve the target achievements of the visual arts course, it was realized that this period should be implemented as at least 3 lesson hours per week. In this study, it was also determined that the courses were given by classroom teachers instead of branch teachers.

In the practice, the thesis that the courses should definitely be provided by branch teachers emerged. In other words, the achievements of the entire subject, including the Conceptual Typography Applications provided to students in the Visual Arts course, must be taught by subject teachers themselves, starting from primary school. However, as of 2023, there are still secondary schools where visual arts lessons are not taught, and it is known that non-branch teachers are taking the courses that do exist. For this reason, curriculum cannot be implemented as desired and gains cannot be achieved.

Students who move to the upper level with incomplete achievements are; Since they cannot achieve the previous achievements, they cannot achieve the next learning and experience limitations in learning. With this study, it has been demonstrated through applications that Typography, which is a course of undergraduate fine arts departments, should be applied to secondary school students as an outcome. In the study, 'Conceptual Typography', a type of typography, was determined as the application subject. The sample of the study consists of a group of students at secondary school level. In this study, students were asked to express a concrete concept given to them through typographic elements. Purpose in practice; The aim is to make students realize that a concrete concept cannot be limited only to literary text, but that it is also possible to express the same concept with visual images. In this study, it was shown that being able to express the concepts given to individuals with the support of visual elements increased their imagination skills and contributed to the acquisition of typography skills. With this study, the suitability of the subject of 'Conceptual Typography' to the level of individuals in secondary school has been revealed through applications and it has been concluded that it is possible to make visual arts education qualified with these applications.

GİRİŞ

Türk Eğitim Sisteminde; ilkokuldan itibaren örgün eğitime dahil olan bireyler, devamında ortaokul ve liseyi zorunlu eğitim kapsamında, yükseköğrenimi ise; gönüllük esasına dayalı olarak almaktadır. Eğitim sürecinde dersler ilkokulda sınıf öğretmenlerince ortaokuldan itibaren branş öğretmenlerince verilmektedir. Liselerde ise bireyler; akademik başarıları, ilgileri ve yeteneklerine göre tercih ettikleri liselerde eğitimlerine devam etmektedirler. Bireylerin ilgi ve yetenekleriyle şekillenen lise tercihleri öncesi kendilerindeki mevcut beceriyi keşfettikleri eğitim kademesi ise ortaokuldur. Çünkü öğrenciler branş öğretmenleriyle ilk defa ortaokulda tanışmaktadırlar. Dolayısıyla öğrencilerin ilgi ve yetenekleri bu kademe daha somut olarak keşfedilebilmektedir.

Ortaokulda bir ders olarak öğretilen Görsel Sanatlar dersi de alan uzmanı olan branş öğretmenler tarafından verilmektedir. Görsel Sanatlar ders öğretmenleri tarafından verilen eğitimde hedeflenen temel davranış öğrencilere sanatsal beceri kazandırmaktır. Sanat; bireyin duygu ve düşüncelerini, çizgi, renk, biçim, ses, söz, ritim vb. gibi belli öge, ilke ve yöntemlerle estetik kaygı içerisinde belirlenmiş bir hedef doğrultusunda etkili ve özgün biçimde somut biçime ifade etme eylemi olarak tanımlanabilir. Sanatın ayrıca farklı toplum, kültür, sosyal yapı, etnik köken veya güç grupları arasında köprü vazifesi gören; aynı zamanda onların birlikte yaşayabilmelerine olanak sağlayan bir olgu olduğunu da söylemek mümkündür (Mercin, Alakuş, 2007:9).

Bu çalışmayla, örnekleme oluşturan ortaokul öğrencilerinin görsel sanatlar dersinde Kavramsal Tipografi konusunda edindikleri bilgileri kavrayabilmeleri ve bireysel uygulamalarla sanatsal beceriye dönüştürebilme düzeyleri incelenmiştir. Nitel araştırma çerçevesinde ele alınan çalışma konusu incelenerek ulaşılan bulgular betimsel yöntemlerle yorumlanmıştır.

TÜRKİYE’DE GÖRSEL SANATLAR DERSİ VE TİPOGRAFI EĞİTİMİ

Türkiye’de tipografi eğitiminin tarihi, Cumhuriyet sonrası açılan Güzel Sanatlar Akademileri’nde güzel sanatlarla ilgili derslerin müfredatlarda yer almasıyla başlamıştır. Her ne kadar “tipografi” adıyla eğitim içerisinde bir ders bulunmasa da “yazı”, “güzel yazı” gibi adlarla grafik tasarımı alanı başta olmak üzere, resim, resim öğretmenliği ve son yıllarda gittikçe yaygınlaşan bir alan olarak görsel iletişim tasarımı bölümlerinin müfredatlarında yer almıştır (Tural, 2023:2).

Günümüzde ortaokul müfredatlarında yazılacak konular ve belirlenecek kazanımlar ise, MEB Talim ve Terbiye Kurulunca yıllık ders planlarıyla düzenlenmektedir. Tüm dersler gibi görsel sanatlar dersleri de müfredatta yer alan yıllık ders planlarına bağlı olarak işlenmektedir.

Ortaokullarda 1 ders saati resmi programla 40 dakika olarak belirlenmiştir. Yani ortaokul seviyesindeki kurumlarda öğrenciler, haftada toplam 40 dakika olarak görsel sanatlar dersi almaktadır. Bazı okullarda seçmeli görsel sanatlar dersi adı altında sanat eğitimi süresi artırılsa da bu durum genel bir uygulama olmayıp nitelikli okullarla sınırlıdır. Örgün eğitimde 40 dakikalık süre içerisinde öğrenciler dersin hedef kazanımlarına ulaşmak adına kılavuzlanmaktadır. Kılavuzlama, bir anlamda öğrencilerin öğretim sürecinde izlenecek teknik, yöntem ya da modellerin işe koşulması olarak tanımlanabilir.

Ders içerisinde işlenmesi gerek görülen konulardan biri de kavramsal tipografi çalışmalarıdır. Türk Dil Kurumu (2011) sözlüğünde ‘kabartma biçimlerle ilgili yazı yöntemi, tipografya, basım’ olarak açıklanan tipografinin; harfi, rakamı, sayıyı, yazıyı kompoze ederek bu kompozisyonu görsel algıya taşıma olduğunu söyleyebiliriz. Tipografiye etkin bir rol kazandıran kavramsal tipografi de görsel sanatlar içerisinde etkin bir rol üstlenmiştir. Çünkü kavramsal tipografi konusu hem görsel, hem yazınsal hem de imgesel yöntemlerle çalışma oluşturulmasına olanak sağladığından öğrenciler tarafından benimsenmekte ve daha yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarılmasına olanak sağlamaktadır. Kavramsal tipografi aracılığıyla her ders ve kazanım gibi Görsel Sanatlar dersinde de öğrencilere duygu, düşünce ve fikirlerini daha iyi ifade edebilme olanağı sağlamanın mümkün olduğu kabul edilmektedir.

Öğrenciler, görsel sanatlar dersiyle bakmayı değil, görmeyi öğrenmektedirler. Yani herhangi bir görselin rengini, çizgisel formlarını, ışık-gölge tonlamalarını, biçimini ve dahası detaydaki tüm sanatsal düzenleme elemanlarını irdeleyerek anlamaktadırlar. Bu sayede öğrenciler olaylara ve olgulara çok yönlü bakabilmeyi, düşünerek eleştiren, sorgulayan ve en önemlisi estetik bir algıyla çözümler üretebilmeyi öğrenmektedirler. Yaşam boyu verilen sanat eğitimi sadece örgün eğitimle değil aynı zamanda her türlü görsel ve işitsel iletişim araçlarıyla da desteklenmelidir (Alakuş, 2002:154). Neticede özümşenen becerilerle bireylerin, kendileriyle barışık, mutlu, zihnen, bedenlen ve ruhen sağlıklı bir kişilik modeline ulaşmaları kolaylaşmaktadır.

Görsel Sanatlar dersinin okul öncesi dönemden itibaren ve alan öğretmenlerince verilmesi gerekliken; günümüzde uygulanan eğitim sisteminde branş dersleri sadece ortaokul seviyesinden itibaren verilmeye başlanmaktadır. Ortaokul seviyesinden itibaren verilen sanat eğitimi gelişimsel yönden geç kalınmış olmakla birlikte kazanımlara ulaşmada eksikler oluşturmaktadır. Öte yandan; ortaokulda Görsel Sanatlar dersi haftada 1 ders saati şeklinde uygulandığından bu durum görsel sanatlar dersi kazanımlarına ulaşmakta bir sınırlılık olmakla birlikte kalıcı öğrenmeleri de zorlaştırmaktadır. Oysaki öğrenciler kavramsal tipografinin ögesi olan harf, rakam ve sembollerle henüz ilkökul çağında tanışmaktadırlar. Gizil öğrenmeyle edindikleri tipografi bilgisini ilkökul çağlarında zihinlerinde yerleştiren bireylerin bu hazırbulunuşlukları onların zihinlerindeki görsel şemaları ortaya çıkarmaları konusunda destekleyici bir etki olarak kendini göstermektedir. Öğrenme psikolojisinde hazırbulunuşluk düzeyleri yüksek öğrencilerin görsel zihin şeması bir sonraki öğrenmelerde kolaylık sağladığı kabul edilmiştir.

Öğrenci kazanımlarında yer alan tipografi geçmişten günümüze görsel tasarım ürünü olmasının yanında bir baskı sistemi olarak da kullanılmaktadır. 1450'de Johann Gensfleisch Zün Gutenberg tarafından geliştirilmiş bir tür baskı yöntemidir. Johann Gutenberg'in harf döküm sisteminde kalıp haline getirilen harfler kasalara dizilerek hece, kelime ve cümle haline getirilerek baskı yöntemi oluşturulmuştur (Becer, 2019:92). Gutenberg'in temellendirdiği tipografi kavramı önceleri harf, rakam ve sembollerden oluşan bir baskı ürünü iken, matbaacılıkla birlikte zamanla bir baskı çeşidi haline gelmiş daha sonraları da bir ders ve öğreti disiplini olarak kabul edilmiştir. 20. Yüzyıl'da sanat ve tasarım alanında kullanılan tipografi 21. Yüzyıl'da teknolojinin gelişmesiyle yeni bir boyut kazanmış ve tipografinin teknoloji destekli eğitim programlarına dahil edilmesiyle birlikte bireylerin estetik çerçevede sanatsal kazanıma ulaşılması kolaylaşmıştır.

Günümüzde tipografi dersi, lisans ve lisansüstü eğitimlerle verilmektedir. Ancak yapılan çalışmalar tipografinin daha alt eğitim kademelerinde de sağlanmasının mümkün olduğunu göstermektedir. Görsel sanatlar dersinde de kavramsal tipografi çalışmaları yetilerini kullanabilen bireyler ortaokulun ilk yıllarında edindiği tipografi bilgisini genişleterek teknolojik ürünler desteğiyle ürünler ortaya çıkarmaktadır. Böylece özgüveni gelişen birey daha sonraki yıllarda sarmal bir eğitim modeliyle konuları kavrayabilmektedirler.

Bireyler kavradıkları konunun üzerine sürekli yenilerini ekleyerek edindikleri sanatsal bilgiyi önce sanatsal çalışmalarına daha sonra da çevreye transfer edebilen bireyler olarak yetişmektedir. Görsel sanatlar dersinde işlenen kavramsal tipografi uygulamaları konusuyla elde ettikleri kazanımlar sayesinde estetik bakış açısını yaşamın her alanında kullanma becerisine sahip ideal bireyler olacakları düşünülmektedir.

Nitel araştırma yönteminin gözlem analiziyle elde edilen bilgilerin yorumlanması sonucu oluşturulan bu çalışmada bilgiler, geçerliliği kabul edilmiş makalelerden, onaylanmış tezlerden ve yayınlanmış kitaplardan derlenerek ele alınmıştır. Çalışma da, daha çok ortaokul kademesinde araştırma yoğunlaştırılmışsa da eğitim bir süreç olduğundan yola çıkılarak ilkökul kademesi ve lise kademesine de atıfta bulunulmuştur. Çalışmanın örneklemini oluşturan ortaokul öğrencilerinin, görsel sanatlar dersinde Kavramsal Tipografi konusunda edindikleri bilgileri kavrayabilmeleri ve bireysel uygulamalarla sanatsal beceriye dönüştürebilme düzeyleri incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin nitel araştırma çerçevesinde ele alınan durumları incelenmiş ve ulaşılan bulgular betimsel yöntemlerle yorumlanmıştır.

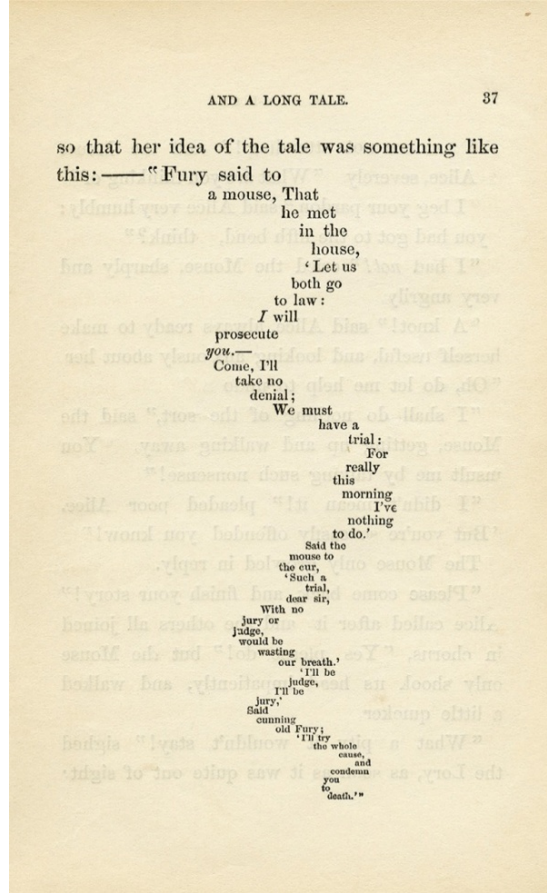
Bu çalışmayla öğrencilerin görsel sanatlar dersinde işlenen kavramsal tipografi uygulamaları konusuyla ulaştıkları kazanımlar irdelenmiştir. Öğrenciler edinilen kazanımların kendilerine estetik bakış açısını kazandırabilmeleri ve

edindikleri beceriyi yaşamın her alanında kullanabileceğini düşünmektedir. Çalışmada, örnekleme oluşturan ortaokul öğrencilerinin kavramsal tipografi konusyla faydalı ve kalıcı öğrenmeler edinmeleri hedeflenmektedir. Günümüzde ortaokullarda haftada toplam 1 ders saati olarak okutulan Görsel Sanatlar dersi, bu kazanımların yetiştirilmesinde bir sınırlılık olduğu gerçeğiyle bu sürenin en az 3 ders saati olarak güncellenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Tipografi Eğitiminin harf, rakam ve sembollerle şekillendiği kabulünden yola çıkarak bu eğitimin alan uzmanı öğretmenlerce verilmesinin daha ideal olacağı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeye ortaya çıkarılan bulgular doğrultusunda sonuç ve öneriler getirilmiştir.

1. Kavramsal Tipografi ve Birey Açısından Önemi

Tipografi kavramı; Fransızca kökenli bir kelimedir. Şekil ve form anlamına gelen ‘typos’ kelimesi ile yazmak ve işlemek anlamına gelen ‘grapia’ kelimesinden türetilmiş, daha sonra da Yunanca sözlüğünde yer almıştır. Ayrıca tipografi; Türkçe’de metal baskı harflerini isimlendirirken kullanılan 'hurufat' kelimesinin karşılığı ve İngilizce’de 'type', Almanca’da ise 'typ' kelimelerini karşılamaktadır. Almanca’daki ikinci kelime 'graphein' kelimesi ise yazmak, çizmek anlamında kullanılmaktadır. Böylece tipografi birbirlerinden bağımsız iki kelimenin birleşmesiyle 'harf şekilleriyle yazmak' ya da 'matbaa harfleriyle yazmak' anlamına gelen bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. (Bigelow, 1989: 14).

19. Yüzyıl’da Lewis Carol isimli tasarımcı, kitabın sayfalarında anlatımı güçlendirmek adına kaligram kullanmıştır. Carol’un çıkardığı Alice’s Advantues in Wonderland (Alice Harikalar Diyarında) adlı hikayede tasarımcı içeriği resimsel bir anlatım biçimiyle ifade etmiştir. Carol bir sayfada kelimeleri yukarıdan aşağı şekilde yazarak sağ-sol yönünde kıvrımlar oluşturmuştur. Bu kıvrımlarla fareyi betimlemek isteyen Carol, kelimeleri kuyruk formunda çalışarak kaligram tasarlamıştır (Resim 1).

Resim 1. Lewis Carol: “Alice’s Advantues in Wonderland (Alice Harikalar Diyarı Maceraları)” kitabından kaligram örneği, 1866 (URL 1)

Kavramsal tipografi, tıpkı kavramsal sanatın, sanatın sınırlarını sorgulaması gibi, tipografinin anlamını ve sınırlarını sorgulayan tipografi olarak kabul edilebilir (Bonde, 2013:3). Kavramsal tipografinin sanat tarihine yansması ise; Fütürizm akımının yoğun olduğu dönemlere denk gelmektedir. Fakat bu, tam anlamıyla kavramsal tipografi kavramı olarak değil daha önceki yüzyıllarda örneklendirilen kaligramların tasarıma yansmış biçimleridir. Kaligramlarda, resme dayalı görsel iletişimi güçlendirmek için çeşitli kaligrafik araçlardan yararlanıldığı bilinmektedir. Yazıların resimleri biçimlendirmesiyle ya da yazı ile resmin birleşmesiyle ortaya çıkan görseller ile kaligramlara atıfta bulunmaktadır (Sarıkavak, 2013:24).

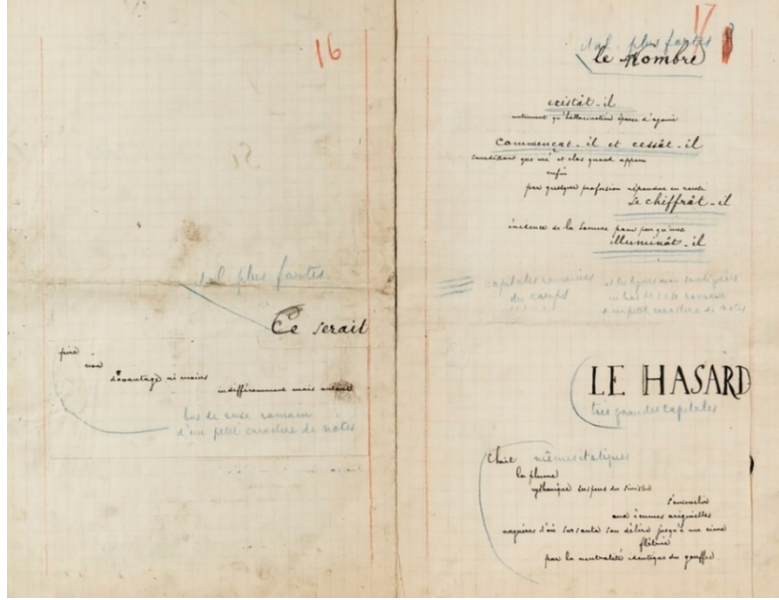
Tasarımcılar, hareket ve hız imgelemelerine yer vererek tipografik kavramları çalışmalarına yansıtılmışlardır. Hareket, hız ve hızın dinamizmi önceleri fotoğraf ve sinema alanında kendini göstermişse de Kübistler ve Fütüristler iki ya da üç boyutlu çalışmalarında hareketli tipografi denemeleri ortaya çıkarmışlardır (Becer, 2010:53). 20. yüzyılı kapsayan bu fütüristik dönemde İtalyan şair Filippo Tommaso Marinetti de Fütürist Manifesto'yla süratlilik, özgünlük ve ses dalgaları gibi geleceği şekillendiren kavramların eserlere yansması gerektiği görüşünü savunmuştur. Fütürist Manifesto'yu benimseyen Fütüristler geçmişin geleneksel durağanlığından çıkarak geleceğin dinamizmini referans almışlardır. Kendisi de bir fütürist olan Marinetti 'Zang Tumb Tumb' adlı eserinde yansıma sözcüklere yer vermiş ve sözcüklerin anlamlarıyla somut bir çalışma ortaya çıkarmıştır (Resim 2) (Blackwell, 2004:30; Becer, 2010:66).

Resim 2. Filippo Tommaso Marinetti: "Zang Tumb Tumb", 1914 (URL 2)

Kavramsal tipografinin tohumları esasen 20. Yüzyıl'dan önce atılmış olsa da belirgin ilk uygulamalar Fütürizm ile ortaya çıkmıştır (Sarıkavak, 2013:27; Meggs, 1993:278). Kaligramla başlayan Kavramsal Tipografi çözümlenmeleri fütüristik çalışmalarla şekillenmiş ve Dadaizmle devam etmiştir. Sanat akımlarıyla yorumlanan kavramsal

tipografiler 20.Yüzyılda ortaya çıkan bu gelişmelerle belirginleşerek tasarımda daha etkin bir noktaya gelmişlerdir. Bu yüzyılda bir tipografik tür olan kaligramlarla bir çeşit resim şiirler oluşturularak izleyiciye hitap edilmiştir (Resim 3). Resim şiirler kelimelerin anlamı üzerinde yoğunlaşırken, görsel şairler de sözdizimlerinin görselliğine de odaklanmıştır (Hillner, 2009:29). Tipografi bundan sonra sayfalarda, sözcüklerde ve satırlarda düzenlenen bir unsur değil, bir tasarım anlayışı ve sorunu olarak kabul edilmektedir (Sarıkavak, 2004: 7).

Resim 3. Stephane Mallarmé: “Un Coup de Dés”, 1897 (URL 3)

21.Yüzyıla gelindiğinde ise; teknolojinin gelişmesiyle dijital ortama aktarılan kavramsal tipografi çalışmaları önemini artırmış ve bu önem grafik tasarım alanındaki gelişimi de beraberinde getirmiştir. Grafik tasarım ürünlerinde tipografilerin kavramlarla yoğrulması kavramsal tipografinin gelişmesinde etkili olmuştur. Kavramsal tipografiyle tasarlanan çalışmalar yalnızca bir tipografik ürün olmaktan öte diğer grafik tasarım ürünlerinin vermek istedikleri mesajı güçlendirmede önemli rol üstelenmişlerdir.

21. Yüzyılda; afiş, marka, logo, logotype gibi grafik tasarım ürünlerinde de kullanılan kavramsal tipografiler ifade gücünü artırmıştır. Örnek olarak; grafik tasarımcı Emre Erdem Milli Halterci Naim Süleymanoğlu'nun yaşamını anlatan ‘Cep Herkülü Naim Süleymanoğlu’ filmi için tasarlanan afişte görsel ironiye yer vermiştir (Resim 4). Filmin isminde yer alan ‘Naim’ kelimesi için ‘Bold’ yani güçlü bir yazı karakteri tercih edilmiştir. Kelimenin “A” harfi tasarımında negatif boşluk (negative space) kullanılmıştır. Harfin içine Naim Süleymanoğlu'nun hafızalara kazınan ‘zafer işareti’ olarak sembolik hale gelen yumruk halindeki sağ elini kaldırışı yerleştirilmiştir. Bu afişte yer alan kavramsal tipografiyle Naim Süleymanoğlu, ‘güç, enerji, başarı, zafer vb..’ kavramlarla örtüştürülmüş ve imgeler aracılığıyla afişe edilmiştir (Yıldız, 2021:38).

Resim 4: “Cep Herkülü Naim Süleymanoğlu film logotayı” Emre Erdem ve 70x100 Tasarım Ekibi

21. Yüzyıl’da kavramsal tipografilerle tasarlanan logotype çalışmasına ‘Gillette’ markası gösterilebilir. Resim 5’te Gillette’ markasında “G” ve “i” arasındaki negatif boşlukta jilet kestiği izlenimine oluşturulmuştur. Tasarımcı bu izlenimle markanın özüne vurgu yapmış ve ‘Gillette’ kavramı ‘kesim, kesme, kesik vb.’ gibi imgelerle bütünleştirilmiştir. Özkan, keskinlik kavramının çağrıştırmalarını eşbiçimli uygunluk ilkesi ile ilişkilendirmiştir. Tasarımdaki keskinlik imgesi, Gestalt İlkelerinden olan tamamlama yasası üzerine temellendirilerek tasarlanmıştır (Özkan, 2019:64).

Resim 5: “Gillette logotayı” Anspach Grossman Enterprise (2009)

Tipografiler birer tasarım ürünü olmalarının yanında birer görsel iletişim unsuru olarak kabul edilmektedir. Yazılı iletişimin temeli olan harf, rakam ve semboller tipografik çalışmaların ana malzemesidir. Bundan dolayı tipografiler yazınsal temeller üzerine inşa edilmektedir. Tipografilerin yazınsal temellere dayanması tipografik çalışmalar üzerinde bir avantaj olmakla birlikte aynı zamanda bir sınırlılıktır. Zira yazı dili yalnızca şekli ifade etmektedir. Oysa tipografide şeklin yanında anlam da önemlidir. Bu noktada görsel bir kavramla tipografiyi desteklemek ifade gücünü artırmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşunun 100. Yılına binaen tasarlanan tipografik çalışmada Cumhuriyetin Yüzüncü yılını ifade eden ‘100’ sayısı ile Türkiye’yi ifade eden ‘Türk Bayrağı’ birlikte yorumlanmıştır. Türkiye’nin 100. Yılı’nı ifade eden çalışmada rakamlara, harflere ve kavramsal imgelere yer verilmiştir. Çalışmada, yüzyılı ifade eden 100 sayısında sayısal tipografiden oluşturulmuş ve ‘Türkiye’ kavramı ‘Ay ve Yıldız’ imgeleriyle ifade edilmiştir. Tipografinin alt kısmında büyük harflerle ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin Yüzüncü Yılı’ ibaresi tercih edilerek tipografiye açıklayıcı bir destek sağlanmıştır.

Resim 6: “Türkiye’nin 100. Yılı” konulu tipografi.

Tipografi çalışmaları, verilmek istenen mesajı izleyiciye ulaştırmada etkin bir rol oynamaktadır. Ancak, mesajın daha etkin bir biçimde aktarılması için görsel algının anlamlı halde çalışılması gerekmektedir. Bir tipografide ifade edilmek istenen mesajı oluşturan kavramların tipografiye doğru bir biçimde işlenmesi gerekmektedir. Kavramsal Tipografi, bu noktada önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda kavramsal temeller üzerinde oluşturulan tipografide, herhangi bir kavramı konu edinen, izleyiciye mesaj sunan, mesajı okutan ve anlatabilen bir tipografik tasarım tasarlanmaktadır.

Kavramsal tipografi bir tasarım ürünü olduğundan bu ürünün tasarımcı tarafından ortaya çıkarılabilmesi için belli düzeyde tasarım bilgisi olması gerekmektedir. Bir bireyde tasarım becerisinin oluşması bireyin bu alanda ilgi ve yetenek düzeyiyle ilgilidir. Bireydeki ilgi ve yetenek düzeyi, geçerliliği kanıtlanmış testlerle belirlenmektedir. Yetenek düzeyi onun gelecekte ne tür eğitim programına dahil edileceği noktasında belirleyici bir etkidir. Bu nedenle bireylere tasarım becerisinin mümkün olduğunca küçük yaşlarda kazandırılması önem arz etmektedir. Eğitim programlarıyla bireylere kazandırılan tasarım becerisi hem bireyin ilgisini artırmakta hem de yetenek düzeyini güçlendirmektedir. Bundan dolayı Kavramsal tipografi tasarımlarının nitelik kazanması adına bireylere alan uzmanlarınca eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu eğitim programı bir tasarım eğitimi olabileceği gibi sanat eğitimi halinde de bireylere kazandırılabilmesi mümkündür.

Öğrencilere tipografi eğitimleri lisans ya da lisansüstü seviyelerde bir ders olarak olarak verilmektesyken lise ve ortaokullarda görsel sanatlar derslerinde hiçbir şekilde verilememektedir. Çünkü; günümüzün ortaokul Görsel Sanatlar dersi programlarında ‘Kavramsal Tipografi Çalışmaları’ konusuna başlıca bir yer verilmemiştir. Oysaki öğrenciler henüz ilkokulda tipografinin elemanları olan harf, rakam ve sembollerle tanışmaktadırlar. Lakin ilkokul okuma yazma seviyesinde basit ama kritik kazanımları hedefleyen bir eğitim uygulamaktadır. Basit basamaklarda ilerleyen bu eğitim ve öğretim faaliyetleri sınıf öğretmenlerince yürütülmekeyken öğrenilenin üzerine yenisini eklemek branş öğretmenlerine düşmektedir. Üst sınıflara doğru sarmal eğitim modülüyle gerçekleştirilen eğitimler bireylerin daha kalıcı öğrenmelerine olanak sağlamaktadır. Görsel Sanatlar dersi de yine branş öğretmenlerce verilen dersler arasında sayılmaktadır. Görsel Sanatlar dersinin amacı etrafında modellenen yaklaşımlar pedagojik

tabanda öğrencilere verilmektedir. Pedagojik altyapıya sahip öğretmenlerce yapılan kılavuzlamayla öğrencilerin Görsel Sanatlar dersinde tipografik becerileri artmaktadır. Neticede kavramsal tipografi çalışmaları konusu bir kazanım olarak Görsel Sanatlar dersi programlarına yazıldığı takdirde hem öğrencilerin kavramsal tipografi becerileri gelişmekte hem de kavramsal tipografiye dair özgün tasarımlar ortaya çıkarılabileceği kabul edilmektedir.

2. Görsel Sanatlar Dersinde Kavramsal Tipografi Konusunu Bir Kazanım Olarak Sağlama Süreci

Öğrenci, çok yönlü eğitime açık bir bireydir. Öğrencinin eğitimini şekillendiren derslerden birisi de Görsel Sanatların bir alanı olan Tipografidir. Görsel Sanatlar dersinin öğrencilere anlamlı becerileri kazandırmak ve onlara estetik bakış açısı sağlamak gibi bir görevi olduğunun yanı sıra verilen bilgilerin yaşamda kullanılması gibi bir amacı da bulunmaktadır. Öğrencilerin öğrendiklerini yaşamda kullanabilmeleri o bilginin ‘hayatilik ilkesiyle örtüştüğünü göstermektedir. Hayatilik, öğrencilerin öğrendikleri bilgiyi somut yaşama aktarabilmelerine olanak sağlamaktadır. Öğrenilen bir tipografi de bireylerin rakam, harf ve sembollerle oluşturduğu yazı dilini güçlendirmelerini sağlayacağı gibi aynı zamanda sosyal yaşamda sanatsal bir iletişim becerisi olarak karşılık bulacaktır. Sanatı, insanın duygu ve düşüncelerini, çizgi, renk, biçim, ses, söz, ritim vb. gibi belli öge, ilke ve yöntemlerle bir amaç doğrultusunda belli bir estetik kaygı içerisinde etkili ve özgün biçimde ifade etme eylemi olarak açıklayabiliriz (MERCİN;ALAKUŞ, 2007:4). Sanatın görsel bir biçimi olan görsel sanatlar ise; herhangi bir fikir, kavram ya da konuyu estetik kaygı çerçevesinde iki ya da üç boyutlu yüzeyler halinde ifade etme sürecini kapsamaktadır. Görsel sanatların iki boyutlu bir ürünü olan tipografi de harf, rakam ve sembollerle ifadeyi kapsamaktadır. Tipografinin bir türü olan kavramsal tipografi de sanat eğitiminin bir ögesi olarak eğitime dahil edildiği takdirde öğrenciler üzerinde olumlu kazanım elde edilmektedir.

Kavramsal Tipografiyi özümseyen bireyler sembollerin gücünü, harf ve rakam anatomisini çözümlayebildikleri için sanatın dilini de rahatlıkla kavrayabilmektedirler. Sanat ise bireylere kültür aktarımının yanı sıra ilgi, bilgi, beceri ve yetenekle donanmaları noktasında yardımcı bir etkidir. Bu sayede görsel sanatların bir dalı olan Kavramsal Tipografi bir öğretim boyutundan öte, bireye ideal kazanımlar sağlayan değerlerin aktarımına yönelik bir anlam kazanır.

Görsel Sanatların bir dalı olan tipografi; herhangi bir kavramı estetik kurallar dahilinde tipografik biçimlere dönüştürerek net ve anlaşılabilir bir görsel etkiyle ifade edebilmeye olanak sağlamaktadır. Bundan dolayı tipografi eğitiminin bireylere küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir. Tipografi eğitimi günümüzde lisans ve lisansüstü seviyede verilmektedir. Oysaki bu eğitimin küçük yaşlarda bireye verilmesi daha faydalı olacağı bilinmektedir. Çünkü bireyler tipografinin ana malzemesi olan harf, rakam ve sembollerle çok küçük yaşlarda tanışmaktadır.

Görsel Sanatlar eğitimiyle öğrencilere sağlanan Kavramsal Tipografi onlara yalnızca görsel öğeleri değil aynı zamanda harf-rakam-sembol üçlüsüyle hem duygusal hem zihinsel hem de estetik zekayı kullanabilme niteliği kazandırmaktadır. Bu sayede bireyler, görsel olgulara çok yönlü bakarak düşünen, eleştiren, sorgulayan ve en önemlisi çözümler üreten, dolayısıyla kendisiyle barışık, mutlu ve sağlıklı bir kişiliğe erişir.

Bireyler aslında ilkökul çağlarında yani eğitim ortamına dahil edildikleri ilk yıllarda tanıştıkları harf, rakam ve sembollerle kendilerini ifade etmektedirler. Bu ifade biçimi tamamen yazınsal olduğundan estetik çerçevede değerlendirilemese de tipografi becerisine katkı sağladığı söylenebilir. Eğitimin ilk yıllarında edinilen yazınsal beceri sayesinde bireyler duygu ve düşüncelerini ifade edebilmektedir. Daha sonra aldığı kavramsal tipografi eğitimiyle de bir temayı, duyguyu ya da düşüncüyü daha iyi ifade edebilecek yetiye ulaşmaktadır.

Günümüzde Türk Eğitim Sistemi içerisinde verilen derslerde ‘Kavramsal Tipografi Uygulamaları’ ile ilgili bir eğitim planı henüz bulunmamaktadır. Ancak ‘Tipografi’, estetik bir beceri olduğundan bu kazanımın Görsel Sanatlar dersi aracılığıyla sağlanabileceği düşünülmektedir. Kavramsal tipografi eğitiminin ise yine aynı modülde Görsel Sanatlar dersi içerisinde bireylere kazandırılması mümkündür.

Görsel Sanatlar dersleri , ortaokul dereceli 5., 6., 7., 8. Sınıflarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan yıllık ders planlarıyla işlenmektedir. Yıllık Ders planları her yıl içerisinde sağlanacak olan kazanımların ayrıntılı olarak gösterildiği bir belirtke tablosuyla ifade edilmektedir. Bu planlar geneldir ve Türk Eğitim sistemine tabi olan tüm okullar Görsel Sanatlar derslerini bu planlara bağlı olarak zamandaş olarak işlemektedir. Bu sebeple Görsel Sanatlar dersindeki öğretim programları, bu derse bağlı olarak öğrencilere sunulan kazanımların teorik ve uygulamalı öğretilmesinde yol gösterici bir olarak kullanılmanın yanında ortak bir hedefe ulaşmada kılavuz rolünü üstlenmektedir. Görsel sanatlar dersi, tipografi için bir öğretim aracı olarak kabul edildiğinde ‘Kavramsal Tipografi Uygulamaları’ konusu ortaya çıkmaktadır. Tipografi eğitimi, her insana yönelik olarak, psikolojik farklılıkların gözetilerek ruhsal gereksinimlerinin doyurulması için Görsel Sanatlar dersi içerisinde bir kazanımdır. Kavramsal tipografi eğitimi bir nevi sanat eğitimi niteliğinde olacağı için sanatsal öğretilerden de yararlanması gerekmektedir. Çünkü; sanat eğitimi, bireyin kendini ifade etmesini, estetik değerleri ile duygudaşlık yetisinin gelişmesini, yaratıcı düşünce ve tasarlama becerisinin gelişmesini, çevresindeki toplumsal ve sosyal olaylara ve problemlere karşı duyarlı olmasını ve bunlara yönelik özgün çözüm önerileri geliştirebilmesine de katkı sağlamaktadır (Mercin; Diksoy, 2016:5). Bu bağlamda kavramsal tipografi eğitiminin, bireyin estetik dünyasının gelişimine destek olan, insanın dünyaya farklı bir gözle bakabilmesine olanak sağladığını söyleyebiliriz.

Görsel sanatlar dersinde kazanım sağlama süreci; öğrencilere yalnızca teorik ve uygulamalı becerilerin öğretilmesinden öte bunlarla birlikte öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alan becerilerinin de gelişmesine katkı sağlanmasını hedeflemektedir.

Eğitim psikolojisinde Bloom’un Taksonomisi olarak ifade edilen kavramla herhangi bir kazanımın sağlanabilmesi ‘Bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme’ aşamalarından geçerek kalıcı hale geleceği kabul edilmektedir. Ancak, Görsel Sanatlar dersinin süresi haftada toplam 1 saat yani 40 dakika olması dersin kazanımlara ulaşması adına bir sınırlılık oluşturduğu için en az 3 saat olarak işlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Kavramsal tipografi Uygulamaları’ konusu Bloom’un taksonomisine göre kılavuzlandırıldığında ve yeterli süre verildiğinde kazanım hedeflerine ulaşılacaktır.

2.1. Bilgi

Öğrencinin çok fazla kendinden bir şey katmadığı bir alandır. Bu diğer basamaklardaki davranışları kazandırmak için bir temeldir. Tanıma ve hatırlama basamaklarından oluşur (Demirel,2007:4). Bilgi basamağında öğrenme malzemesi oluşturan temel yapı olarak öğrenciye kazandırılır.

Öğrenme Alanı/Konu:	Görsel Sanatlarda Tipografi
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Farklı harfleri ve yazı karakterleri tanıır. 2. Harflerden ve rakamlardan oluşan basit görsel kompozisyonlar yapar. 3. Harf, rakam ve noktalama işaretleriyle özgün çalışmalar yapmaktan zevk alır. 4. Yazı karakterlerini ayırt eder. 5. Yazı karakterlerini kullanarak sloganlar hazırlar. 6. Çevresindeki harf ve rakam uyumsuzluklarının farkına varır. 7. Harf, rakam ve sembollerle merkezî, simetrik ve asimetric dengeyi anlar. 8. Tipografi çalışmalarını sergilemekten ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaları izlemekten zevk alır.

Tablo 1. Görsel sanatlar dersi 5. Sınıf kazanımları

Görsel Sanatlar dersinde harflerin, rakamların biçim ve formlarla şekillendirilmesi sonucu ortaya çıkarılan tasarımın tipografi olarak öğrencilere öğretilmesi bir nevi ‘Tipografiye Giriş’ olarak kabul edilen bilgi basamağındaki bir kazanımdır.

2.2.Kavrama

Herhangi bir bilgi üzerine örnekleme yapabilmeyi, sözel bir öğrenme malzemesini somut grafiklere dökülebilmeyi, yorumlayabilmeyi, birden fazla değişken bilgi arasında ilişki kurmayı ifade eden öğrenci kazanım düzeyidir.

Öğrenme Alanı/Konu:	Görsel Sanatlarda Kavramsal Tipografi Çalışmaları.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kavramsal Tipografi etkisini iki boyutlu çalışmalarında kullanır. 2. Sanatçıların, yazıyı belirtmek için harf ve rakamı nasıl kullandığını inceler. 3. Kavramsal Tipografi çalışmalarında iki boyutlu çalışmalara üç boyutluluk etkisi yaratmada ışık ve gölgeyi kullanır. 4. Kavramsal Tipografi eserlerindeki denge unsurunu tartışır. 5. Duygu ve ruh hallerini yansıtmada yazı karakterlerinin etkili olduğunu fark eder. 6. İki ve üç boyutlu çalışmalarında benzerlik, zıtlık ve tekrarları kullanır. 7. Her harfin bir anlamlı karakteri olduğunu fark ederek harflerin ince-orta-kalın etkileriyle tipografik kompozisyonlar yapar. 8. Kavramsal Tipografi çalışmalarını sergilemekten ve başkalarının sergilediği çalışmaları izlemekten mutluluk duyar. 	

Tablo 2. Görsel sanatlar dersi 6. Sınıf kazanımları

Görsel Sanatlar dersinde tipografi konusu işlenirken tipografi başlığı altında sayılarla tasarlanan çalışmanın sayısal tipografi olarak ifade edileceğini ya da tipografik bir çalışmayı oluşturan harflerin karakterleri üzerinde bir tasarım oluşturacağını ifade etmek ve bunu bir kazanım olarak öğrencilere öğretmek kavrama basamağında bir kazanımdır.

2.3.Uygulama

Öğrenilen bir bilginin kavranarak öğrenildiği ve kazanımı somutlaştırma sürecidir. Bu basamakta öğrenci, öğrendiklerini yeni bir durumla karşılaştığında ve yeni bir alanda kullanabilir.

Öğrenme Alanı/Konu:	Görsel Sanatlarda Kavramsal Tipografi Çalışmaları ve Uygulama Alanları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Çeşitli kavramların anlamlarını somutlaştırarak görsel çalışmalar yapar. 2. Kavramların somut biçimleri olduğunu algılar. 3. Kavramsal ifadeleri yalın bir anlayışla tipografik biçimlere dönüştürür. 4. Kavramsal Tipografi çalışmalarında ve incelediği eserlerde görsel biçimlendirme öğelerini ayırt eder. 5. Kavramsal Tipografide kullandığı fontlara örnekler gösterir. 6. Kavramsal Tipografide tasarımlarında harf anatomilerinden yararlanır. 7. Harf ve rakamsal biçimlerin ilişkisini kurar. 8. Duygu, düşünce ve izlenimlerini çeşitli tipografi yöntemleriyle ifade eder. 9. Yaptığı Kavramsal Tipografi çalışmalarını sergilemekten ve çevresindekilerle paylaşmaktan haz alır. 	

Tablo 3. Görsel sanatlar dersi 7. Sınıf kazanımları

Görsel Sanatlar dersinde öğretilen kazanımlardan olan tipografi çalışmasının ortaya çıkarılması uygulama basamağında bir kazanımdır.

2.4.Analiz

Analiz, bir bilgi bütününe öğelerine ayırma, öğeler arasındaki ilişkileri bulma basamağıdır.

Öğrenme Alanı/Konu:	Görsel Sanatlarda Tipografi ve Kavramsal Tipografi Çalışmaları.
<ol style="list-style-type: none">1. Metin, slogan, kavramlar arasında ilişki kurarak Kavramsal Tipografi çalışmalar yapar.2. Tipografi çalışmalarında yazı karakterleri ile kavramsal tipografi oluşturur.3. Tipografik düzenleme ilkelerinden yararlanarak özgün Kavramsal Tipografi tasarımları oluşturur.4. Duygu, düşünce ve izlenimlerini çeşitli tipografi teknikleriyle ifade eder.5. Yazı karakterlerinin kişiye özgü olduğunu kavrar.	

Tablo 4. Görsel Sanatlar Dersi 8. Sınıf Kazanımları

Görsel Sanatlar dersinde birden fazla ortaya çıkarılan uygulamalar arasında tasarım ilişkisi kurarak ideal uygulamayı ortaya çıkarma becerisi bir analizi ifade etmektedir.

2.5.Sentez

Yeni (orijinal) ürün de kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtan bir ürün ortaya çıkarmasıdır (Orijinal olanla da ilişkilidir.). Görsel Sanatlar dersinde bir sanat eseri ya da tipografik bir çalışma ortaya çıkarmak sentez basamağını ifade eden üst bir beceridir.

2.6.Değerlendirme

Değerlendirme, bir sentez üzerinde herhangi bir yargıya varma işlemidir Demirel (2007). Herhangi bir çalışmanın özünü inceleme, irdeleme ve yargıya varma sürecinde ortaya çıkarılan kanaattir.

Görsel Sanatlar dersinde yapılan çalışmaların kazanımlara uygunluğunun irdelenmesi ve bundan yola çıkarak bir karara varılması değerlendirme işlemini ifade etmektedir.

3. Kavramsal Tipografi Uygulamaları ve Öğrenci Çalışmaları

Kavramsal tipografi uygulamaları; harf, rakam veya sembollerle oluşturulmaktadır. Oluşturulan çalışmalar bir mesaj iletme üzerine kurgulanmaktadır. Aynı zamanda kavramsal tipografiler bir duyguyu, bir düşünceyi ya da bir fikri basit bir anlatımla ifade etmeyi hedefler. Bundan dolayı nitelikli bir tipografinin güçlü ama bir o kadar da sade olması gerekmektedir. Bu özellik onun etkileycilik düzeyini belirlemektedir.

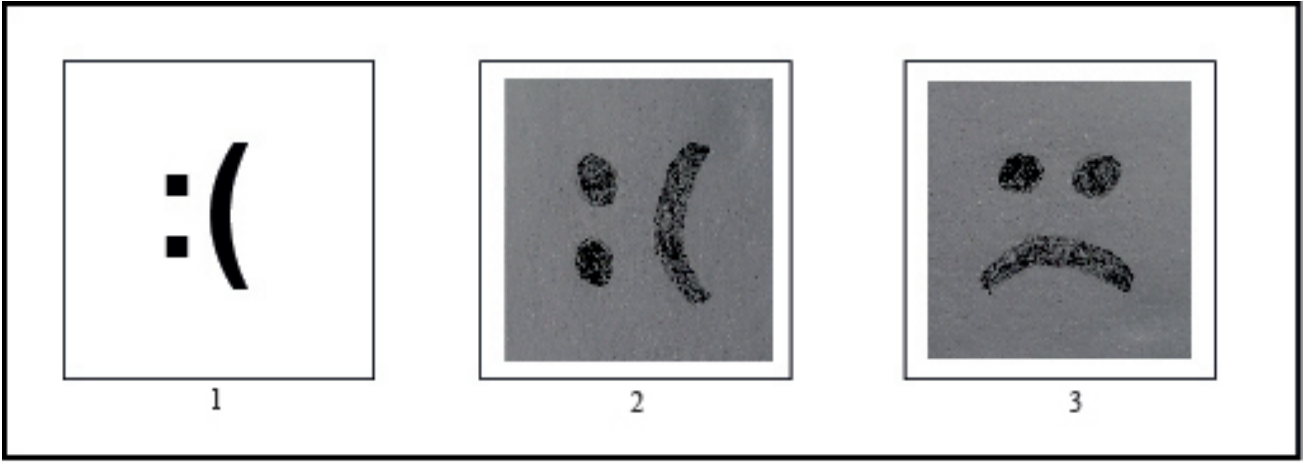
Resim 7’de ve Resim 8’de kavramsal tipografi konusunda uygulama yapan öğrencilerin çalışmalarına yer verilmiştir. Öğrenci çalışmalarının hangi sırayla yapıldığını göstermek için görseller kendi içinde numaralandırılmıştır.

Birinci çalışma Resim 7’te gösterilmiştir. Ortaokul 5. Sınıf öğrencileri örneklem olarak kabul edilen bu çalışmada öğrencilere öncelikle “Kavramsal Tipografi Uygulamaları” konusunda bilgi verilmiştir. Tipografi konusunu kavrayan öğrenciler bu aşamadan sonra uygulamaya alınmışlardır.

İlk aşamada öğrencilere çalışma yapabilecekleri malzemeler sağlanmış, konu belirlenmiş ve çalışma için 1 ders saati süre verilmiştir. Yapılması istenilen çalışma ‘üzülmek, üzüntü, üzünlük...’ fiili üzerinedir. Öğrencilerden bu kavram üzerinde düşünmeleri istenilmiştir. Buluş yöntemiyle kavramın onlarda ne tür bir çağrışım oluşturduğu sorgulanmış ve çağrışım oluşturan ifadeler kağıda not edilmiştir. Bu ifadeler imgelere dönüştürülmüş ve ardından tipografik elemanlar arasından sembollerle ifade edilmeye çalışılmıştır.

İkinci aşamada öğrenciler, zihinlerinde oluşan ‘üzünlük, üzmek, üzüntü...’ çağrışımalarını en iyi ifade edebilecek sembollerini (noktalama işaretleri) belirlemişlerdir. Bu semboller ‘iki nokta’ ve ‘parantez’ işaretinden oluşmaktadır.

Üçüncü aşamada ise öğrenciler, üzerinde çalıştıkları kavramı en iyi ifade eden iki sembolü birlikte ele almışlardır. Çalışmada; üzünlük kavramı görme duyusu olan göze atfedilmiş ve üzgün gözler iki noktayla [:] imgenlenmiştir. Üzünlüğün belirtisi olan dudaklar ise aşağı doğru bükülmüş ve bu mimik parantez işaretiyle [(] ifade edilmiştir (Resim 4).

Resim 7: Öğrenci çalışması: “Üzünlük” konusunun kavramsal tipografiyle ifade edilme aşamaları

Kavramsal Tipografi konulu diğer çalışma Resim 5’te gösterilmiştir. Ortaokul 6. Sınıf öğrencileri örneklem olarak kabul edilen bu çalışmada öğrencilere öncelikle “Kavramsal Tipografi Uygulamaları” konusunda bilgi verilmiştir. Öğrencilere çalışma yapabilecekleri malzemeler sağlanmış, konu olarak ‘Tünel’ belirlenmiş ve çalışma için 1 ders saati süre verilmiştir. Bu süreç dikkat çekme ve derse geçişi oluşturmakta olup ilk aşamadır.

İkinci aşamada öğrenciler, ‘Tünel’ kavramının kendilerinde çağrıştırdığı anlamları belirlemiş ve görsel olarak anımsamışlardır (Resim:8). Öğrencilerden zihinlerinde anımsadıkları kavramın resmini çizmeleri istenmiştir. Öğrenciler belirlenen ‘Tünel’ kavramının kendilerine sağlanan malzemelerle resmetmişlerdir.

Resim 8: Öğrenci çalışması: ‘Tünel’ konusunun öğrenci zihninde oluşturduğu imgesel çağrışım (Sağda)

Üçüncü aşamada ise; öğrenciler, üzerinde çalıştıkları ‘Tünel’ kavramını ‘n’ harfiyle tipografik şekilde bütünleştirmişlerdir. Tipografik harfle bütünleştirilen tünel resmine kavramda yer vermişlerdir. Böylece tünel kavramının bir harfi olan ‘n’ ile tünel resminin aynı çalışmada yer almasıyla kavramsal tipografi oluşturulmuştur.

Resim 9: Öğrenci çalışması: “Tünel” kavramının öğrenci zihninde oluşturduğu imgesel çağrışım çalışma

Resim 7’deki ve Resim 9’deki öğrenci çalışmalarında kavramlara tipografi aracılığıyla anlam yüklenmiştir. Yapılan bu çalışmayla semboller ve harfler kavramsal tipografide kullanılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kavramsal Tipografi, tipografik öğelerin yanı sıra imgelerin etkin biçimde grafik tasarıma yansıtılmasına olanak tanımaktadır. Kavramsal tipografiler, kavramların imlemler yoluyla harf, rakam ve sembolle yansıtılmasına olanak tanımaktadır. Tasarımcılar veya öğrenciler; görsel ifadeyi sadece harfler, rakamlar ya da sembollerle değil aynı zamanda görsel imgelerle destekleyerek kavramsal tipografi çalışması oluşturmaktadır. Tipografi ve sanat eğitiminin istenen kazanımlara ulaşması bu eğitimin bireylere mümkün olduğunca küçük yaşlardan itibaren verilmesiyle mümkündür. Fakat ortaokul seviyesinden itibaren verilen sanat eğitiminde müfredatta Tipografik sanatlarla dair bir kazanımın bulunmayışı bir sınırlılıktır. Bunun yanı sıra ortaokul da haftalık 1 ders saati olarak

okutulan görsel sanatlar dersi süre açısından yetersiz kalmaktadır. Tipografi eğitimine dair sınırlılıkların ortadan kalkması için ortaokul görsel sanatlar dersi müfredatına ‘Tipografi Eğitimi’ konusunun eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca; mevcut sistemde haftada 1 ders saati olarak okutulan görsel sanatlar dersinin haftada en az 3 ders saatine çıkarılmasının öğrenim hedeflerine ulaşılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayla; Ortaokul kademelerinde verilen kavramsal tipografi eğitiminin, öğrencilerin ilgi ve yeteneğini artıracığı ortaya çıkarılmıştır. Hatta eğitimin ilk kademesinden itibaren branş öğretmenlerince verilen Görsel Sanatlar dersinin de eğitiminin niteliğini artıracığı görülmektedir. Branş öğretmenlerince verilen Görsel Sanatlar dersi sürecinde öğrencilere sağlanan kazanımlar onların gelecekte estetik donanımlı bireyler olmalarının önünü açmaktadır. Görsel sanatlar dersinde sağlanan kavramsal tipografi uygulamaları kazanımlarıyla edinilen beceriler hem bireyin sanatsal yönünü geliştirmekte hem de bireyin etkin zaman geçirebileceği bir aktivite oluşturmaktadır. Öğrenciler eğitimin hangi sürecinde olursa olsun aynı zamanda bir birey olmakla birlikte, eğitimin yaşam boyu devam ettiği gerçeğiyle yüz yüzedir. Bu sayede bireyler, eğitim sürecinde edindiği tecrübeleri öteleyerek üst öğrenime taşımaktadırlar. Kavramsal tipografi konularında öğrencilerin seviyelerine uygun seçilen konuya bağlı olarak kazanıma ulaşabilme düzeyleri de gözlenmiştir. Bireylerin gelişimini Görsel Sanatlar dersi aracılığıyla desteklemek bireyde zihinsel, duygusal ve psikomotor bağlamda gelişim sağlamakla birlikte Kavramsal Tipografi Uygulamalarıyla daha kalıcı hale getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Günümüzdeki Türk Eğitim Sisteminde ortaokul Görsel Sanatlar dersi, yıllık planlarda 1 ders saati olarak işlenmektedir. 1 ders saati 40 dakikadır. Bu sürenin ortalama 10 dakikası dikkat çekme, yoklama alma, sınıf kontrolünü sağlama ve derse geçişle tüketilmektedir. Kalan 30 dakika ise ders işlemeye kalmaktadır. Ancak 30 dakika Görsel Sanatlar Dersi gibi uygulama temelli bir dersin işlenmesi için yeterli değildir. Bu süre dersin kazanımlara ulaşması önünde bir sınırlılık oluşturmaktadır. Çünkü bilgi, kavrama, uygulama ve analiz seviyesinde hedeflere ulaşılabilmesi adına 40 dakikalık bir süre yetersiz kalmaktadır. Şayet; Görsel Sanatlar dersiyle birlikte ‘Kavramsal Tipografi Uygulamaları’ konusuna haftada en az 3 saat okutulacak bir kazanım olarak yer verildiği takdirde bireylerin harf, rakam ve semboller aracılığıyla kendilerini ifade edebilme becerilerinin artacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu güncelleme ilgi ve yeteneğiyle öne çıkan özel yetenekli bireylerin tanınması ve geliştirilmesi için bir olanak haline gelecektir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş., Haluk (2011). *Türkçe Sözlük*, 11.Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Alakuş, A.O. (2002). *İlköğretim Okulları 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarımı Konularının Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle ve Bu Yönteme Uygun Düzenlenmiş Ortamda Uygulanması*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Becer, E. (2010). *Modern Sanat ve Yeni Tipografi (2. Baskı)*, Ankara: Dost Yayınevi.
- Becer, E. (2019). *İletişim ve Grafik Tasarım*, Pelin Ofset, Ankara.
- Blackwell, L. (2004). *20th. Century Type (1. Baskı)*, London: Laurence King Publishing.
- Bigelow, C.,P. Duensing (1989). *Gentry L. Fine Prim Magazine on TypeandTypography (1. Baskı)*, San Francisco: Bedford Arts Publishing.
- Bonde, N. (2013). Considering conceptual type. *Artifact: Journal of Design Practice*, 3(1), 6-1.
- Demirel, Ö (2007). *Eğitimde Program Geliştirme (1. Baskı)*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Hillner, M. (2009). *Basic Typography 01: Virtual Typography (1. Baskı)*, Lausanne: Ava Publishing.
- Meggs, P. B. (1989). *Type and Image*. Vannostrand Reinhold Comp Inc., New York.
- Mercin, L.; Alakuş, A.O. (2007). *Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği*, DÜ Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 9: 4-20.
- Mercin, L.; Diksoy, İ. (2016). *Yenilenen Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programının Grafik Tasarım Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri, Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sanat Sempozyumu*, Rektörlük Binası, 26-28 Eylül 2016, Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Mercin, L.; Diksoy, İ. (2019). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarım Kazanımlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*”, Milli Eğitim Dergisi, 1: 293-319.
- Mercin, L. (2013). *Çevre ve Kent Estetiği Açısından Grafik Tasarımın Önemi*, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi,14: 1-9.
- Özkan, İ. F. (2019). *Tasarım Elemanı Olarak Tipografi: Algı ve Anlam İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE.
- Sarıkavak, N. K. (2013). *Sözsüz İletişim Aracı Olarak Tasarım, İletişimde Tasarım-Tasarımda İletişim Konulu Uluslararası Sempozyum ve Sergi*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Sarıkavak, N. K. (2004), *Görsel İletişim ve Grafik Tasarımda Çağdaş Tipografinin Temelleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tural, E. (2023). *Sayısal Tipografi Dersi Öğrencilerinin Adobe Illustrator Yazılımı ile Tipografi Tasarımında Yaptıkları Hatalar ve Doğru Uygulama Örnekleri*, Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi, 1: 20-32.
- Yıldız, M (2021). *İleti Aktarımında Kavramsal Tipografi Ve Etkileşimli Dijital Ekran Uygulamaları*, Sanatta Yeterlik Tezi, 2021:57.
- URL 1: http://www.aliang.net/literature/alice_in_wonderland/aaiw_1922/aaiw1922m-03.html Erişim Tarihi 30.03.2024
- URL 2: <https://www.arthistoryproject.com/artists/filippo-tommaso-marinetti/zang-tumb-tumb/> Erişim Tarihi 30.03.2024
- URL3:https://fr.wikipedia.org/wiki/Un_coup_de_d%C3%A9s_jamais_n%27abolira_le_hasard#/media/Fichier:Jamais_un_coup_de_d%C3%A9s_n'abolira_le_hasard.png Erişim Tarihi 30.03.2024